

ԱՐԳԻՇՏԻ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՀԱՅ-ԹԵՔ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՈՃԻ ՈՒՍՈՒՄՆԱՌՈՒԹՅԱՆ
ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ*DOI:*

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հայ-թեք ճարտարապետական ոճը, որը ձևավորվել է հայ ավանդական ճարտարապետության և արդի տեխնոլոգիաների միաձուլման արդյունքում, դարձել է քննարկման արդիական թեմա Հայաստանում: Այն արտացոլում է պատմամշակութային ժառանգության և ժամանակակից մոտեցումների համադրումը, ինչը նպաստում է ազգային ինքնության նորովի ներկայացմանը: Հետազոտությունից ակնկալվող արդյունքն այն է, որ հայ-թեքի զարգացման միջոցով Հայաստանը դառնում է տարածաշրջանում կոմերցիոն, գործարարական, ուսումնակրթական, գիտահետազոտական, կոմունիկացիոն և այլ բաղադրիչներով հագեցված կենտրոն: Հայ-թեքի հիմնական բնութագիրն է համարվում ավանդական ոճերի ինտեգրումը տեխնոլոգիական լուծումների հետ: Ներառյալ նորարարական նյութերի կիրառությունը, որոնք ապահովում են շինությունների երկարակեցությունը և էկոլոգիականությունը, ինչպես նաև ազգագրական մոտիվների վերարժևորումը նոր դիզայնի լեզվով: Հայ-թեք ոճի ուսումնասիրությունը կարևոր է մի քանի պատճառներով. ազգային մշակութային պահպանության, էկո-ճարտարապետության զարգացման, մրցունակության, քանի որ համաշխարհային շուկայում նման մոտեցումներով նախագծերը կարող են Հայաստանի համար դառնալ յուրահատուկ այցեքարտ: Ուստի հայ-թեք ճարտարապետական ոճը կարող է դառնալ Հայաստանում ինչպես մշակութային վերածննդի, այնպես էլ տնտեսական զարգացման խթան: Ուսումնառությունը և խրախուսումը այս ոլորտում կօգնեն ձևավորել կայուն և ազգային ինքնությանն ուղղված քաղաքաշինական միջավայր:

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. Հայ-թեք, բարձր տեխնոլոգիաներ, պիկ մոդեռնիզմ, ամրանային կապեր, օդադարձներ:

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

XX դարի 2-րդ կեսին ճարտարապետության մեջ որոշակի տեղ էր զբաղեցնում հայ-թեք ոճի նորարարական ուղղությունը: Այս համատեքստում հայկական ճարտարապետական ժառանգությունը, որը դարերի ընթացքում կերտվել է ազգային մշակույթի և ավանդության առանձնահատկությունների համադրությամբ, այսօր կանգնած է նորարարական մոտեցումների անհրաժեշտության առաջ: Արդի աշխարհում, որտեղ տեխնոլոգիաները և ստեղծարար լուծումները մեծապես ձևավորում են միջավայրը, հայ ճարտարապետությունն ունի բացառիկ հնարավորություն՝ վերաթևոթելու իր ինքնատիպությունը նոր ձևաչափերում: Հայ-թեք ճարտարապետական ոճը, որը ներառում է ավանդական հայկական ճարտարապետության տարրերը և ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառումը, ի հայտ է գալիս որպես նոր ուղղություն՝ շեշտադրելով ազգային ինքնության և առաջադեմ մոտեցումների ներդաշնակությունը: Այս մոտեցումը ոչ միայն ստեղծագործական լուծումների հնարավորություն է տալիս, այլև կարևոր է Հայաստանի՝ որպես մշակութային և տեխնոլոգիական խաչմերուկի դերակատարության համար: Այս հոդվածի նպատակն է վերլուծել հայ-թեք ճարտարապետական ոճի ուսումնառության արդիականությունը՝ բացահայտելով դրա նշանակությունը, հնարավորությունները և առկա խոչընդոտները: Հիմնական խնդիրներն են.

1. Ներկայացնել հայ-թեք ոճի համաաշխարհային ճարտարապետության արդի խնդիրները և նրանց կազմակերպումը:
2. Բացահայտել Հայաստանում հայ-թեքի ոճով կառույցները և նրանց ճարտարապետության հիմնական սկզբունքները:
3. Տալ առաջարկներ Հայաստանում հայ-թեք ոճի ուսումնառության զարգացման ուղղությամբ:

Հոդվածի գիտական նորույթն այն է, որ առաջին անգամ կկատարվի Հայաստանում հայ-թեք ոճով իրականացված կառույցների համալիր համակարգված հետազոտություն և դրանց օրինաչափությունների բացահայտում: Հետազոտության մեթոդաբանությունը հիմնված է մասնագիտական գրականության, զննումների, դիտման մեթոդի, արխիվային փաստաթղթերի և էլեկտրոնային շտեմարանների ուսումնասիրության հիման վրա: Ուսումնասիրությունները ներառում են հայ-թեք ոճի Հայաստանի օրինակներով, իսկ համաշխարհային փորձի ուսումնասիրությունը դիտարկվում են Հայաստանի խնդիրների բացահայտման տեսանկյունից: Հայ-թեքի շնորհիվ փոխվում են ճարտարապետական հայացքներն ու ընկալումները:

ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Հայ-թեք ճարտարապետական ուսումնառությունը Հայաստանում ներառում է մի շարք մեթոդներ, որոնք ուղղված են ինչպես դասավանդման գործընթացին, այնպես էլ ճարտարապետական նախագծերի մշակմանը: Այս մեթոդները հիմնականում դրվում են եռակի մոտեցմամբ՝ մասնագիտական ուսուցում, մշակութային ժառանգության պահպանություն և նորարարական լուծումներ: Աշխատանքում ներառել ենք պատմական-կոնցեպտուալ և վիզուալ վերլուծության մեթոդները: Առաջինը պատմական և մշակութային համատեքստում ճարտարապետական նախագծերի վերլուծությունն ու համեմատությունն է, իսկ երկրորդը՝ շենքերի ու նախագծերի ձևավորման ուսումնասիրությունը՝ գեղարվեստական, կառուցվածքային ու գործառնական տեսանկյուններից:

Հայ-թեք ճարտարապետության ակունքները

Քսաներորդ դարը շրջադարձային էր ճարտարապետության զարգացման համար: Մերժելով ավանդական ոճերը՝ ճարտարապետները ձգտում էին ստեղծել նոր դարաշրջանին համապատասխան ֆունկցիոնալ նմուշներ: Ճարտարապետության բարեփոխիչներն ավելի խոստումնալից էին համարում պարզ և գործնական ձևավորումները, որոնք հնարավոր են դարձել նոր տեխնոլոգիաների շնորհիվ: Տեխնոլոգիական առաջընթացը

ճարտարապետներին հասանելի է դարձրել պողպատե, երկաթբետոնե և ամուր ապակե բլոկների միջոցով: Առաջացել են այնպիսի ճարտարապետական ոճեր, ինչպիսիք են կոնստրուկտիվիզմը, մոդեռնիզմը, պոստմոդեռնիզմը, դեկոնստրուկտիվիզմը և բարձր տեխնոլոգիաները: Բարձր տեխնոլոգիաների «խորհրդանիշ» աշխատանքը Արվեստի կենտրոնի շենքն էր: Ժ. Պոմպիդու Փարիզի Բոբուր հրապարակում՝ կառուցված 1972-1979թթ. ըստ ճարտարապետի նախագծի (Ռենցո Պիանո և Ռիչարդ Ռոջերս): Եվ այդ պատճառով Ռիչարդ Ռոջերսն իրավամբ համարվում է այս ճարտարապետական շարժման հիմնադիրներից մեկը (**Азизян И., 2009**): Հայ-թեք տերմինն առաջացել է անգլերենից hi-tech բառից, որը թարգմանաբար նշանակում է «բարձր տեխնոլոգիաներ»: Հայ-թեքի ողջ գաղափարախոսության և պրակտիկայի առաջնորդներն են աշխարհահռչակ ճարտարապետներ՝ Նորման Ֆոսթերը, Ռիչարդ Ռոջերսը, Նիկոլաս Գրիմշուն, Ջեմս Ստրիլինգը և Ռենցո Պիանոն: Բարձր տեխնոլոգիաների կազմավորման զարգացմանը մեծապես նպաստել է «АРКИГРЕМ» ճարտարապետական խումբը 1960-ական թթ. (**Бәнем Р., 1980**): Այդ խմբի անդամներն են եղել անգլիացի՝ Փիթեր Կուկը, Ուորեն Չոկը, Ռոն Հերոնը, Ջենիս Կրոմպթոնը, Մայքլ Ուէբը և Դեյվիդ Գրինը: Տեխնոլոգիական կազմի աշխատանքների մեջ նույնպես կարևոր գործունեություն են ծավալել Ռիչարդ Բակմինսթեր Ֆուլլերը իր գեոդեզիական գմբեթով 1960-1983թթ., որի հետ համագործակցել է Նորման Ֆոսթերը և Օտտո Ֆրայան իր զարգացող կինետիկ ստրուկտուրայով:

1990-ական թթ. սկզբներին բիո-թեք և էկո-թեք ոճերի հակադրությունը փորձել է միացնել ճարտարապետությունը բնության հետ: Համաձայն Չարլզ Ջենքսի համառոտ նկարագրի՝ հայ-թեքն առնչվում է ավելի ուշ մոդեռնիզմ ոճի հետ, այսինքն՝ այն բնութագրում է պրագմատիզմը՝ որպես միտք էլիտար ճարտարապետությունից (էլիտա լատ. *eligo*, անգլ. և ֆր.՝ «ընտրված, հատընտիր, լավագույն»): Հանդիսանալով և՛ ճարտարապետական գործ՝ որպես արվեստ, և՛ հայ-թեք ոճ՝ ենթարկվել է մասնագիտական քննադատությունների: Տարիների

ընթացքում քննադատություններն ունեցել են իրենց ազդեցությունը, որի շնորհիվ հայ-թեքը, բազում մշակումներ անցնելով, կատարելագործվել է: «Ժամանակակից ճարտարապետությունը կենտրոնանում է նրբագեղության վրա, բայց մոռանում է հետաքրքիր գաղափարների մասին», - Փիթեր Կուկ (**Иконников А., 2002**): Հայ-թեք ոճն անվանում են նոր սերնդի ժամանակակից: Եթե հայ-թեք, ապա պիկ մոդեռնիզմ, լայն իմաստով «գերժամանակակից» միտք ճարտարապետության մեջ: Հայ-թեքը կարելի է բնութագրել ստեղծագործական աշխատանքների մի ամբողջ դարաշրջան: Հայ-թեքն անցել է կազմավորման շրջան, որի յուրաքանչյուր հատված իր մեջ ներառում է նոր գաղափարներ: Նրա տիպային զարգացումների մեջ է մտնում վաղ հայ-թեքը: Վաղ հայ-թեքի շրջանին բնորոշ կառույցներից է եղել Պոմպիդեի կենտրոնը:

Պոմպիդեի կենտրոնը կառուցվել է 1977թ. (կառուցողներ՝ Ռիչարդ Ռոջերս և Ռենցո Պիանո), հանդիսանում է մշակույթի կենտրոն Փարիզում: Այն ամբողջովին մետաղական կառույց է՝ երկարությունը՝ 166 մ, լայնությունը՝ 60 մ, բարձրությունը՝ 42 մ: Ճարտարապետների նախնական գաղափարը եղել է տեխնիկական կոնստրուկցիաներով բոլոր դիրքերից (ամրանային կապեր, խողովակաշարեր, վերելակներ և շարժասանդուղքներ), որոնք կառույցից դուրս են՝ նպատակ ծառայելով տարածքի ներսում մակերեսի կորուստ չունենալուն: Ամրանային հանգույցները ներկված են սպիտակ գույնով, օդափոխության խողովակները՝ կապույտ, ջրամատակարարումը՝ կանաչ, էլեկտրականության գծերը՝ դեղին, իսկ վերելակներն ու շարժասանդուղքները՝ կարմիր: Կոնստրուկցիայի այս գունային գամման միտված է էքստերիերը աչքի զարնելու համար: Այս ոճն ենթարկվել է մասնագիտական քննադատությունների: Փարիզում եղել են վեճեր՝ առաջնային համարել հայ-թեք ոճի կառույց՝ Էյֆելյան աշտարակը, թե Պոմպիդեի կենտրոնը: 1990-ական թթ. վեճերը հանդարտվեցին: Ի վերջո, վաղ հայ-թեք ոճի նախնական կառույց համարվեց Էյֆելյան աշտարակը (կառուցող՝ Գուստավ Էյֆել, 1889թ.): «Ճարտարապետությունը չափվում է անցյալով, դու կառուցում ես ներկան ու փորձում պատկերացնել ապագան»։ Ռիչարդ Ռոջերս (**Andreaseans S., 2014**):

Այդ ժամանակվա վաղ հայ-թեք ոճի նորագույն կոնստրուկցիայով և տեխնոլոգիայով հայտնի կառույց է չինական բանկի շենքը Հոնկոնգում՝ 70-հարկանի և 367.40 մ բարձրությամբ երկնաքեր (կառուցող՝ ծնունդով չինացի, ամերիկյան ճարտարապետ՝ Յու Մինգ Պեյ, 1989թ.): Անգլիայում հայ-թեք ոճի շինությունները առաջացան ավելի ուշ: Առաջին անգամ հայ-թեք ոճով շինությունները կառուցվել են 1980-1990-ական թթ. (շինությունների մասնակից՝ Ֆրանկ Լյոյդ Ռայթ, 1986թ.): Անգլիայում հայ-թեք ոճի նախագծերի իրականացման դժվարությունները պայմանավորված են եղել ղեկավարող արքայազն Չարլզ Ֆիլիպպ Արթուր Ջորջ Վինդզորի հետ: Նա խոչընդոտում էր հայ-թեքի զարգացմանը՝ այն դիտարկելով տգեղ ոճ: Ճարտարապետ Չարլզ Ջենքսը կոչ է անում թագավորությանը. «Ճարտարապետությունը թողնել ճարտարապետներին»: Նույնիսկ պատմում են արկածներ, որ սկսվում է նոր պատերազմ «մոնարխիզմ դիկտատուրա՝ արքայազն ընդդեմ ճարտարապետության»: Ժամանակակից հայ-թեքում առաջնային են տեխնաժին սկզբունքները, որովհետև հայ-թեքը ստեղծվել է որպես արտադրական ոճ: Այն ծագել է արդյունաբերական տարածքների դիզայնից, որի մեջ բոլոր էլեմենտները ենթարկվում են ֆունկցիոնալ նշանակության: Ճարտարապետություն հայ-թեքը նախապատվությունը տալիս է ապակուն, մետաղին, պլաստիկ նյութերին, բետոնին և այլ արհեստական էլեմենտներին, որոնք բոլոր շենքերում և շինություններում բավականին թանկ են: Այս գեղարվեստական ոճը, որի մտահղացումները հայտնվեցին 1960-ականներին Անգլիայում, այժմ միակներից է իր ուղղությամբ ճարտարապետների և դիզայներների համար: Հայ-թեքն առանձնանում է իր զարգացումներով, որոնք միտված են օբյեկտը դարձնել առավել ֆունկցիոնալ և հարմարավետ՝ ընդգծելով իր արտաքին առավելությունները: Չնայած այս ամենին՝ ժամանակակից հայ-թեքը ցույց է տալիս գեղագիտություն պարզության ձևով, որը բնորոշ է ցանկացած արդի տեխնոլոգիաներին: Այդ պարզությունն իր մեջ ընդգրկում է պողպատ և ապակի, օգտագործում է արտաքին ֆունկցիոնալ տարրեր՝ վերելակներ, օդատարներ,

ինչպես նաև շարժասանդուղքներ (**Ganno T., 2017**): Ամենավաղ օրինակներից են՝ «Штабквартира» (Լոնդոն, կառուցող՝ Ֆրանկ Լլոյդ Ռայթ, 1986-1991թթ.), Տեղեկատվական կենտրոնը (Լոնդոն, կառուցող՝ Ռիչարդ Ռոջերս, 1992թ.), Բարախաս օդանավակայանը (Մադրիդ, կառուցող՝ Ռիչարդ Ռոջերս, 2006թ.): Եթե հաշվի առնենք որպես բարձր տեխնոլոգիաների ոճով աշխատանքները, ապա կա ենթադրություն խիստ մինիմալիստի և բացակայությունը դեկոր և մոնոխրոմ գամմաների: Փոփոխվելով կոնստրուկցիաները, արդյունաբերական շենքերի բնութագրերը, մետաղական կարկասը տեխնիկական կոմունիկացիաները (խողովակներ, ամրաններ, օդափոխիչներ, վերելակներ, հեծաններ, ֆերմաներ և մալուխներ)՝ իրենց արտահայտությունն են գտնում հայթեքում: Անշուշտ, ժամանակակից հայթեք ոճը մեր օրերում անհրաժեշտ է:

Հայթեք ոճի ուսումնառության հիմնահարցերը Հայաստանում

Հայթեքի ուսումնառությունը Հայաստանում ունի մեծ ներուժ՝ համադրելու ազգային մշակութային ժառանգությունը և ժամանակակից տեխնոլոգիաների նորարարությունները: Այս մոտեցումը ոչ միայն վերափոխվում է հայ ճարտարապետության ավանդական արժեքները, այլև նպաստում է դրանց կիրառմանը ժամանակակից միջավայրերում՝ տեխնոլոգիական և էկոլոգիական լուծումներով հարստացած ձևաչափերով: Ուսումնառության արդիականության կարևորությունը ներառում է նախևառաջ ազգային ժառանգության վերարժևորումը: Հայթեքի ուսումնառությունը հնարավորություն է տալիս հասկանալու և նորովի մեկնաբանելու հայկական ավանդական ճարտարապետության տարրերը: Մշակութային ժառանգության կիրառումը նորարարական նախագծերում նպաստում է ազգային ինքնության ամրապնդմանը: Մյուս կարևոր պայմանը տեխնոլոգիաների ինտեգրումն է, քանի որ ժամանակակից տեխնոլոգիաների կիրառումը ուսումնական գործընթացում՝ թվային նախագծման գործիքներից մինչև վիրտուալ միջավայրերում մոդելավորում, ապահովում է հմտությունների ձեռքբերում, որոնք անհրաժեշտ են միջազգային շուկայում մրցունակ լինելու համար:

Էական է նաև կայունության և էկոլոգիայի ուսուցումը, քանի որ հայ-թեք ոճի կարևոր առանձնահատկությունը կայուն և էկոլոգիապես արդյունավետ լուծումներն են: Ուսումնական ծրագրերում այս թեմաների ընդգրկումը կարևոր է՝ զարգացնելու համար պատասխանատու ճարտարապետություն: Այս ամենը համադրվում է միջազգային համագործակցության ամրապնդմամբ, որովհետև հայ-թեք ոճը կարող է ծառայել որպես յուրահատուկ ուղղություն՝ ապահովելով հայ ճարտարապետների մասնակցությունը միջազգային նախագծերում և զարգացնելով փոխադարձ գիտելիքների փոխանակումը:

Այս ամենով հանդերձ, կան մի շարք գործուն խոչընդոտներ, որոնք ոչ դրական կերպով են ազդում ուսումնառության զարգացմանը: Ուսումնական ծրագրերի թարմացման կարիքը դրանց գլխավոր խնդիրն է, քանի որ գործող կրթական ծրագրերը հաճախ չեն համապատասխանում ժամանակակից հայ-թեք ոճի պահանջներին: Նորարարական ենթակառուցվածքների պակասը ևս էական դեր ունի այս ոլորտում: Շատ ուսումնական հաստատություններ չունեն համապատասխան լաբորատորիաներ և տեխնոլոգիաներ, որի պատճառով հայ-թեքի մասին բավարար գիտելիքների բացակայությունը սահմանափակում է մասնագետների ու ուսանողների հետաքրքրությունը:

Ըստ այդմ, հայ-թեքի ուսումնառության արդիականացումը պահանջում է համալիր և երկարաժամկետ ռազմավարություն, որը ներառում է կրթական ծրագրերի վերափոխում, տեխնոլոգիաների ներդրում, միջազգային համագործակցություն և հանրային իրազեկում: Այս մոտեցումը հնարավորություն կտա ոչ միայն պահպանել հայկական մշակույթի ինքնատիպությունը, այլև այն համադրել նորարարական և կայուն ճարտարապետական լուծումների հետ՝ ձևավորելով ժամանակակից հայ ճարտարապետության նոր դարաշրջան:

Հայ-թեքի ուսումնառության կարևոր բաղադրիչը նմանաբովանդակ կառույցների ծանոթացումն է և ուսումնասիրումը՝ ինչպես դիդակտիկ պարագաների օգնությամբ, այնպես էլ դաշտային հետազոտությունների միջոցով: Այս համատեքստում կարևոր է նախառաջ ուսումնասիրել Հայաստանում նշյալ

ոճով կառուցված խոշորագույն կառույցները և շեշտել դրանց ոճային և կառուցվածքային առանձնահատկությունները: Մենք առանձնացրել ենք դրանցից՝ Զվարթնոցի միջազգային օդանավակայանը, Նաիրիտի գործարանը և Կարճաղբյուրի ձկնաբուծական համալիրը:

1. Զվարթնոց միջազգային օդանավակայան. Ժամանակակից հայ-թեք ոճի օրինակ է Զվարթնոց միջազգային օդանավակայանի նորակառույց վարչական շենքը: Շինարարության տևողությունը՝ 2007-2011թթ. (ճարտարապետ՝ Ժորժ Շելսյան): Ճարտարապետության մեջ որդեգրվել էր մեկ կարևոր սկզբունք՝ շենքն ամբողջությամբ պետք է լիներ մետաղական կառույց: Կառույցն ամբողջությամբ հագեցված է գերժամանակակից տեխնոլոգիաներով: Հատուկ ուշադրություն է հատկացվել շենքի սեյսմակայունության խնդրին: Ամբողջ շինությունը ռետինեմետաղական հակասեյսմիկ բարձիկների վրա է կառուցված: Օգտագործվել է 150-ից ավել բարձիկ՝ ռետին – արճիճ համադրությամբ, ինչը գիտության մեջ վերջին խոսքն է այս ոլորտում: Ինդոնեզիայից բերված, սակայն նորզելանդական այս տեխնոլոգիան 70 տոկոսով նվազեցնում է սեյսմիկ ցնցումների ազդեցությունը շենքի վրա: Բարձիկները փոխվելու են տասը տարին մեկ անգամ, կամ՝ ըստ անհրաժեշտության: Հինգ մակարդակ ունեցող շենքի առաջին և երկրորդ հարկերը նախատեսված են մեկնող և ժամանող ուղևորների համար, իսկ մնացած երեք ստորգետնյա հարկերը բեռների ստուգման և անվտանգության համակարգերի կառավարման նպատակ ունեն: Կարևոր է, որ շենքն այնպես է կառուցված, որ անհրաժեշտության դեպքում (օրինակ՝ ուղևորների ավելացման) այն ընդարձակվելու հնարավորություն ունի: Շենքը հիմնականում ապակեպատ է, որոնք մետաղական ձողերի օգնությամբ միացված են կրող կոնստրուկցիաներին: Տանիքն իրականացված է մետաղական ֆերմաներից, որոնց միջոցով տարված են մի շարք կոմունիկացիաներ՝ օդատարներ, հակահրդեհային անվտանգության համակարգեր, էլեկտրահաղորդման մալուխներ և այլն: Միջհարակային ծածկն

2. **Նաիրիտ գործարան.** արդի պայմաններում դժվար է պատկերացնել աշխարհին առանց բարձրտեխնոլոգիաների, որոնք մեծ դեր ու նշանակություն ունեն մեր կյանքի գործունեության շատ ոլորտներում: Բարձր տեխնոլոգիաների զարգացման ոլորտում Հայաստանն ևս անմասն չմնաց: Հայաստանը տնտեսական աճին զուգընթաց նաև վերելք ապրեց բարձրտեխնոլոգիաների ոլորտում: Անկախությունից հետո (1991թ.) Հայաստանը մուտք գործեց ներդարաշրջան՝ ընդունելով Եվրոպայի «մարտահրավերը» հայ-թեքյան ոճով: Հայաստանում հայ-թեքի զարգացման հիմնական նշանակետը հանդիսացավ Երևանը: Բնական է, որ հազարամյակների պատմություն ունեցող ազգի համար բավականին բարդ էր ազգային ճարտարապետությունը տանել դեպի ժամանակակիցի մոտեցումներով: Դեռևս Խորհրդային Հայաստանում՝ 1940-ականներին, բարձր տեխնոլոգիաների ոճով կառուցվել է Նաիրիտ քիմիական գործարանը:

320

այլն: Հեռվից նայելիս ակնհայտ երևում է գործարանի մետաղական հանգույցները: Աստիճանավանդակները և կապող կամուրջները գտնվում են շենքի արտաքին հատվածներում: Գործարանը մասամբ վերագործարկվել է 1992-1993թթ. Եվրոպայի մասնագետների կողմից նորագույն տեխնոլոգիաներով:

3. Կարճադրյուրի ձկնաբուծական համալիր. Հայաստանում հայ-թեք ոճի կառույց է հանդիսանում նաև Գեղարքունիքի մարզի Կարճադրյուր համայնքում կառուցվող ձկնաբուծական համալիրը: Ձկնաբուծական համալիրը նախագծվել է 2014թ.-ին, կառուցող՝ «Հայնախագիծ» ԲԲԸ, որի շինարարական աշխատանքները արդեն ավարտվել են:

Արտադրական մասնաշենքն իրենից ներկայացնում է ժամանակակից մետաղա-կոնստրուկցիաներով կառույց՝ 17x6մ քայլով և 37,7մ երկարությամբ թռիչքով: Այսպիսի մեծ թռիչքներն ապահովում են մետաղական շրջանակները: Մետաղական շրջանակները, պատերը և տանիքը պատված են սենդվիչ պանելներով: Սենդվիչ պանելները շրջանակներին միացված են մետաղական C-աձև և Z-աձև էլեմենտների միջոցով: Տեխնոլոգիայի հիմնական մասը դանիական և գերմանական են, որոնք շատ հուսալի են և ժամանակակից: Գլխավոր կոմունիկացիան այս գործարանում ջրամատակարարման և ջրահեռացման համակարգերն են: Ջեռուցման և օդափոխման համակարգերը շենքից դուրս են տեղադրված՝ կցակառույցներում: Կցակառույցներում տեղադրված են նաև տեխնոլոգիական, խմելու-տնտեսական, հակահրդեհային համակարգերի համար նախատեսված պոմպեր: Նույն կոնստրուկտիվ համակարգով է իրականացված նաև վերամշակման մասնաշենքը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Քննարկված խնդիրները հուշում են, որ այսօր արդիական է Հայաստանում կատարել հայ-թեք ոճով իրականացված կառույցների և տվյալ ճարտարապետության հետագա զարգացման հնարավորությունները բացահայտող հետազոտություն: Հայ-թեք ճարտարապետական ոճը յուրահատուկ հնարավորություն է ստեղծում ազգային մշակութային ժառանգությունը

վերաիմաստավորելու և այն համադրելու արդի տեխնոլոգիաների հետ: Այս մոտեցումը ոչ միայն նպաստում է հայկական ճարտարապետության ինքնության պահպանմանը, այլև հնարավորություն է տալիս լուծել ժամանակակից քաղաքաշինության ու էկոլոգիական խնդիրները: Հիմնվելով վերլուծության վրա՝ կարելի է եզրակացնել, որ հայ-թեք ոճի ուսումնառությունը Հայաստանում ունի մի շարք կարևոր ուղղություններ:

1. Մշակութային ինքնության ամրապնդումը, որով ավանդական և ժամանակակիցի համադրումը նպաստում է ազգային արժեքների պահպանմանը նոր ձևաչափերով:
2. Տեխնոլոգիական հնարավորությունների ընդլայնումը, քանի որ նորարարական նյութերի և կայուն լուծումների կիրառումը թույլ են տալիս ձևավորել արդյունավետ և ֆունկցիոնալ միջավայր:
3. Միջազգային մրցունակությունը, որի շնորհիվ հայ-թեք ոճը կարող է ծառայել որպես Հայաստանի յուրօրինակ այցեքարտ համաշխարհային ճարտարապետական դաշտում:

Այնուամենայնիվ, զարգացման ճանապարհին կան մի շարք խոչընդոտներ, այդ թվում՝ մասնագիտական կրթության պակասը, պետական քաղաքականության թերությունները և հասարակական տեղեկացվածության ցածր մակարդակը: Այս խնդիրների լուծումը պահանջում է համալիր մոտեցում՝ ներառելով կրթական համակարգի բարեփոխումները, պետական աջակցության մեխանիզմների զարգացումն ու հանրային իրազեկման ծրագրերի իրականացումը:

Այսպիսով, հայ-թեք ճարտարապետության ուսուցումը և խրախուսումը կդառնան կարևոր քայլ՝ ազգային մշակութային ժառանգությունը ժամանակակից համատեքստում ներկայացնելու և Հայաստանի քաղաքաշինական դիմագիծը նոր մակարդակի բարձրացնելու ուղղությամբ:

1. **Азизян И. (2009)**, Очерки истории теории архитектуры нового и новейшего времени, Санкт-Петербург, Коло.
2. **Бэнэм Р. (1980)**, Взгляд на современную архитектуру: Эпоха мастеров, Москва, Стройиздат.
3. **Иконников А. (2002)**, Архитектура XX века. Утопии и реальность, т. 2. Москва, Прогресс-Традиция.
4. **Andreaseans S. (2014)**, Shell Structures for Architecture. Form Finding and optimization, New York, Routledge.
5. **Ganno T. (2017)**, Reyner Banham and the Paradoxes of High Tech, Los Angeles, Getty Publications.

REFERENCES

1. **Azizyan I. (2009)**, Ocherki istorii teorii arkhitektury novogo i noveyshego vremeni /Essays on the History of the Theory of Architecture of the New and Contemporary Times/, St. Petersburg, Kolo.
2. **Benham P. (2011)**, Vzglyad na sovremennuyu arkhitekturu: Epokha masterov /A Look at Contemporary Architecture: The Age of Masters/, Moscow, Stroyizdat.
3. **Ikonnikov A. (2002)**, Arkhitektura KHKH veka. Utopii i real'nost' /Architecture of the 20th Century. Utopias and Reality/, Vol. 2. Moscow, Progress-Tradition.
4. **Andreaseans S. (2017)**, Shell Structures for Architecture. Form Finding and optimization, New York, Routledge.
5. **Ganno T. (2017)**, Reyner Banham and the Paradoxes of High Tech, Los Angeles, Getty Publications.

Аргишти Хачатрян

Современность Хай-тек архитектурного стильного
образования в Армении

Закключение

Ключевые слова и выражения: *Хай-тек, высокие технологии, пик модернизма, усиленные соединения, воздуховоды.*

Армянский архитектурный стиль, сформировавшийся в результате слияния традиционной армянской архитектуры и современных технологий, стал актуальной темой дискуссий в Армении. Ожидаемый результат исследования заключается в том, что благодаря развитию армянских технологий Армения становится центром, оснащенным коммерческими, деловыми, образовательными, научными исследованиями, коммуникацией и другими компонентами. Основной характеристикой армянских технологий является интеграция традиционных стилей с другими. технологические решения. В том числе использование инновационных материалов, обеспечивающих долговечность и экологичность зданий, а также переосмысление этнографических мотивов на новом языке дизайна. Изучение армянского стиля важно по нескольким причинам. сохранение национальной культуры, развитие экоархитектуры, конкурентоспособность, ведь проекты с такими подходами могут стать уникальной визитной карточкой Армении на мировом рынке. Таким образом, архитектура в армянском стиле может стать стимулом как для культурного возрождения, так и для экономического развития в Армении. Исследования и поощрение в этой области помогут сформировать устойчивую и ориентированную на национальную идентичность среду городского развития.

Argishti Khachatryan

Modernity of High-tech architectural style education in Armenia

Conclusion

Key words and expressions: *High-tech, high technology, peak of modernism, reinforced connections, air ducts.*

The Armenian architectural style, formed as a result of the fusion of traditional Armenian architecture and modern technology, has become a hot topic of discussion in Armenia. The expected result of the study is that due to the development of Armenian technology, Armenia becomes a center equipped with commercial, business, educational, scientific research, communication and other components. The main characteristic of Armenian technologies is the integration of traditional styles with

others. technological solutions. Including the use of innovative materials that ensure the durability and environmental friendliness of buildings, as well as the rethinking of ethnographic motifs in a new design language. Studying Armenian style is important for several reasons. preservation of national culture, development of eco-architecture, competitiveness, because projects with such approaches can become a unique calling card of Armenia in the world market. Thus, Armenian-style architecture can become a stimulus for both cultural revival and economic development in Armenia. Research and encouragement in this area will help create a sustainable and national identity-oriented urban development environment.

Արգիշտի Խաչատրյան – Հայաստանի Եվրոպական համալսարանի Ճարտարապետության և գրաֆիկ դիզայնի ամբիոնի դասախոս: Հեղինակ է երկու ուսումնամեթոդական ձեռնարկի: argishti.khachatryan@internet.ru

Аргисhti Хачатрян – преподаватель кафедры “архитектуры” и “графического дизайна” Европейского университета Армении. Автор двух учебно-методических пособий. argishti.khachatryan@internet.ru

Argishti Khachatryan – Lecturer at the Department of “Architecture” and “Graphic Design” at the European University of Armenia. Author of two educational and methodological manuals. argishti.khachatryan@internet.ru

Խմբագրություն է ուղարկվել 19.02.2025 թ.

Հանձնարարվել է գրախոսության 25.02.2025թ.

Հրապարակման է ներկայացվել 21.03.2025թ.

